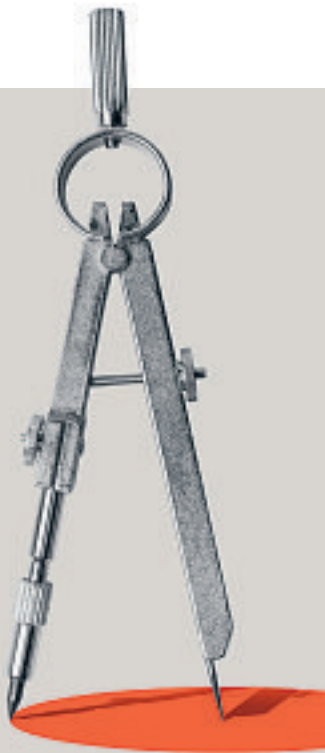

PENSIOENEN

Lessen bij hervorming pensioenen

Het Nederlandse pensioenstelsel, goed voor zo'n €1600 mrd en miljoenen pensioenen, gaat op de schop. Nederland staat daarin niet alleen: over de hele wereld worstelen landen met de ouderdomsvoorziening onder druk van de vergrijzing. Wat kan Nederland leren van andere landen, die eerder hun stelsels weer op de tekentafel legden? Internationale experts vinden Nederland onduidelijk over zijn uitgangspunten en doelen.

➔ **PAGINA 18**

Waardoor pensioenhervormingen zo vaak mislukken: lessen voor Nederland

Het Nederlandse pensioenstelsel, goed voor zo'n €1600 mrd en miljoenen pensioenen, gaat op de schop. Wat kan Nederland leren van andere landen, die eerder hun stelsels weer op de tekentafel legden? 'Pensioenhervormingen mislukken vaak of verzanden in doormodderen.'

Ik was in Chili om op uitnodiging van de Chilenen te praten over waardoor pensioenhervormingen wel of niet lukken', vertelt Benne van Popta, tot eind vorige maand werkgeversvoorzitter van het op twee na grootste pensioenfonds van Nederland, PMT. 'Daar zei Pablo Antolin, het hoofd pensioenen van de Oeso: "Ik snap waarom ze jou uitnodigen, er zijn twee landen die veel praten over pensioenhervormingen, maar er weinig van bakken: dat zijn Chili en Nederland".'

Met het pensioenakkoord hebben het kabinet-Rutte III, werkgeversorganisaties en vakbonden na meer dan tien jaar praten eindelijk een 'stip aan de horizon' gezet. Maar de overgangperiode loopt tot 2026, dat is lang. En in die periode vallen zeker twee verkiezingen. Hoe voorkom je dat er onderweg alsnog ruzie komt, of dat er ongelukken gebeuren bij de overstap?

Van Popta, al jaren nauw betrokken bij internationale studies naar pensioen, onderzoekt nu op verzoek van minister Wouter Koolmees hoe andere landen hun pensioenhervormingen aanpakten. Dat doet hij samen met Onno Steenbeek, hoogleraar aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam en strateeg bij pensioenuitvoerder APG.

Niet alleen in Chili gaan pensioenhervormingen moeizaam, zegt Van Popta. 'Pensioenhervormingen mislukken vaker dan dat ze slagen. Of beter, ze verzanden in doormodderen. Eigenlijk moeten wij op zoek naar een algemene theorie van pensioenhervormingen.'

Daarvoor op reis gaan zit er door de coronacrisis niet meer in. De sessies met een internationaal netwerk van experts, uit onder meer Australië, Denemarken, Canada en het Verenigd Koninkrijk, waren de afgelopen maanden digitaal. Vorige week zijn de eerste resultaten gepresenteerd bij het afscheid van Van Popta — na tien jaar — van PMT. Wat moet Nederland doen, en wat vooral niet?

WEES DUIDELIJK

'We zijn begonnen met eerst in andere landen maar eens uit te leggen wat Nederland van plan is', zegt Onno Steenbeek. 'En dat was nog best lastig. De internationale experts vinden de afspraken in het pensioenakkoord diffuus. Wat is nu eigenlijk het startpunt en waar willen wij naartoe? Hun advies: wees daar glashelder in. Dan kun je beter aan de samenleving uitleggen wat je doet.'

In het pensioenakkoord staat dat Nederlandse pensioenen meer gaan meebewegen met de financiële markten. Pensioenfondsen hoeven

Twee varianten

De pensioenwereld kan opgedeeld worden in twee varianten: stelsels met een gegarandeerde uitkering ('defined benefit', of DB) of met een beschikbaar-premieregeling ('defined contribution', DC). DB was lang de standaard. De werkgever stort dan bij, of premies moeten omhoog, als er te weinig geld is om de beloofde pensioenen te betalen. Het risico van tegenvallers ligt dus voor een groot deel bij de werkgever. Dit is veel te duur geworden door vergrijzing, de lage rente en nieuwe boekhoudregels. Wereldwijd is daarom al decennia het DC-pensioen in opkomst: daar staat de premie vast en is de hoogte van het pensioen variabel. Als de rendementen tegenvallen, ligt het risico op een lager pensioen helemaal bij de werknemer. Met het pensioenakkoord schuift Nederland verder op van DB naar DC.

'Het is behoorlijk uniek wat wij doen'

Onno Steenbeek
Erasmus Universiteit, APG

geen grote buffers voor tegenvallers meer aan te houden en ze mogen uitkeringen berekenen met een projectierendement, in plaats van met de rekenrente. De hoop is dat pensioenen dan weer vaker kunnen stijgen om te compenseren voor koopkrachtverlies door inflatie. Daar staat tegenover dat zij ook sneller omlaaggaan als de rendementen tegenvallen.

'De boodschap is nu "pensioen wordt onzekerder", maar de buitenlanders vragen door en constateren dat het Nederlandse pensioen dat allang is', zegt Van Popta. Pensioenfondsen indexeren niet meer en verlagingen hangen voortdurend boven de markt. 'Wat is dan je echte vertrekpunt? Als je niet kunt zeggen waar je vandaan komt, of waar je heen gaat, heb je geen goed verhaal om mensen uit te leggen waarom je hun pensioen hervormt.'

Waar het heen gaat, is volgens de buitenlanders ook niet scherp. Kabinet en sociale partners benadrukken dat het collectieve karakter van het Nederlandse stelsel blijft, maar het wordt toch persoonlijker. 'In de ogen van buitenlanders praten wij heel omfloerst over wat wij gaan doen', zegt Van Popta. 'Uiteindelijk stellen sommigen dan bot: oh, jullie willen van een collectief pensioen naar een individueel pensioen, zeg dat dan! Die trend zie je over de hele wereld, maar in Nederland zeggen wij dat niet zo hardop.'

EYEOPENER

Nederland gaat het pensioenstelsel compleet verbouwen, waarbij het oude opgaat in het nieuwe. De meeste andere landen maken van hun oude pensioenstelsel een sterfhuiscstructuur en zetten iets nieuws daarnaast. 'Dat was voor mij een eyeopener in de gesprekken met internationale experts', zegt Steenbeek. 'Het is behoorlijk uniek wat wij doen.'

Kabinet en sociale partners willen in principe dat bestaande pensioenen allemaal worden overgezet naar het nieuwe pensioenstelsel. De circa 150 Nederlandse pensioenfondsen moeten dan zo'n €1600 mrd aan 'beloofd pensioen' omzetten naar miljoenen 'persoonlijke vermogens'; het zogeheten invaren. Maar wie heeft recht op hoeveel? Gepensioneerden zijn bang dat er te veel naar jongere werkenden gaat en er te weinig voor hen overblijft — en vice versa. Daar zal de discussie in Nederland de komende jaren over gaan.

'Het transformeren van opgebouwde rechten naar vermogen, dat is vrij uitzonderlijk', zegt Steenbeek. 'Het enige land dat iets vergelijkbaars heeft gedaan, is Denemarken. Maar de De-

Deense keus

Denemarken is al twintig jaar geleden begonnen met de overgang van gegarandeerde pensioenen naar beschikbarepremieregelingen. De Denen vroegen daarbij iedere deelnemer toestemming voor het omzetten van zijn of haar pensioen. En dat heeft volgens hen goed gewerkt. Het dwingt om nut en noodzaak van een hervorming, en het voordeel daarvan voor deelnemers, goed uit te leggen. Achterblijvers kunnen de kat uit de boom kijken: werkt het nieuwe pensioen goed, dan stappen zij alsnog over. In Nederland krijgen deelnemers geen eigen keuze. Wel mogen vakbonden, organisaties van gepensioneerden en vertegenwoordigingsorganen van deelnemers meepraten.

Wereldwijd hebben landen hun oudedagsvoorziening opnieuw vormgegeven. Nederland kan van die ervaringen leren in zijn hervormingen.

ILLUSTRATIE: ISTOCK/FD STUDIO

nen hadden wel als voordeel dat zij een hogere dekkingsgraad hadden, daar hoefde niet gekort te worden op het moment van transformatie.'

Dat is in Nederland anders. Met dekkingsgraden van ruim onder de 100% hebben veel fondsen te weinig vermogen om iedereen te geven wat is beloofd. Pensioenfonds Zorg en Welzijn waarschuwt daarom dat kortingen op de pensioenen de komende jaren 'bijna niet te voorkomen zijn'.

DUITSLAND, ENGELAND EN ZWEDEN

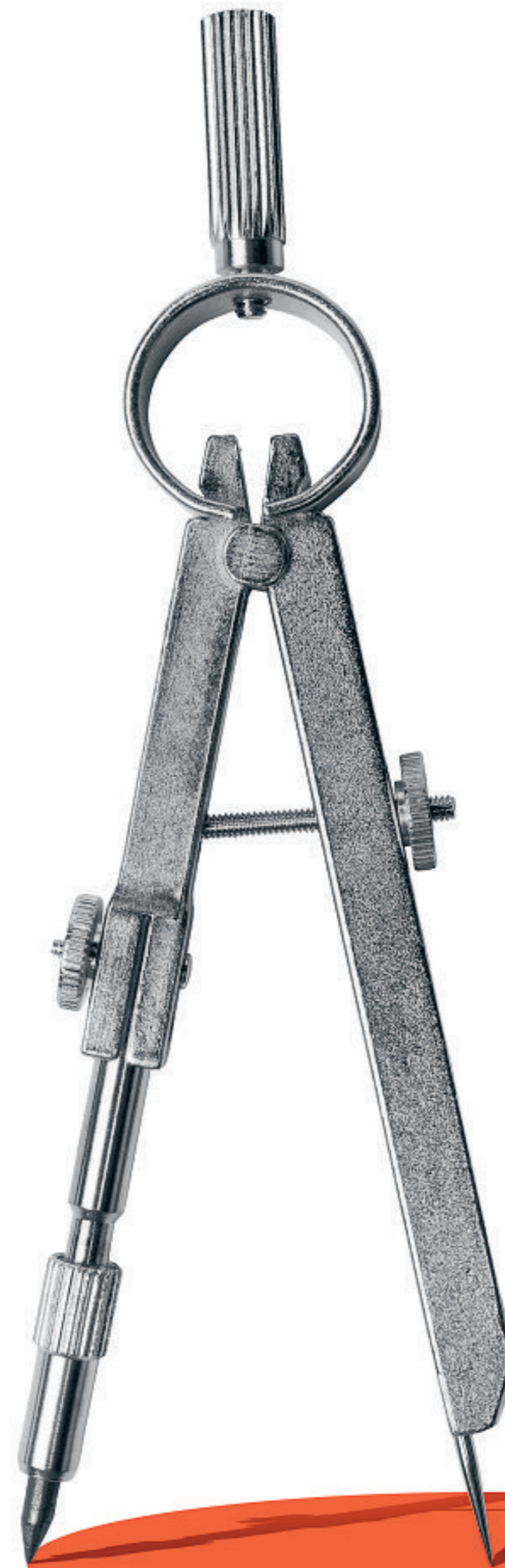
Een van de redenen waarom pensioenhervormingen zo moeilijk zijn, is dat er zoveel partijen bij betrokken zijn. Niemand is de baas. Dat is niet alleen in Nederland zo. 'Het wordt eigenlijk altijd polderen', zegt Van Popta. Maar er zijn wel verschillen.

Duitsland is 'niet succesvol', vindt hij. 'Duitsland heeft een probleem met de betaalbaarheid van de eerste pijler, onze AOW. Daar moest een tweede pijler naast komen, een aanvullend pensioen betaald door werkgevers en werknemers, maar die opbouwen lukt niet. Het moddert voort, niemand grijpt in. Het resultaat is dat de Duitse AOW wel daalt, er geen aanvullend pensioen is en armoede onder ouderen toeneemt.'

Het kan ook anders. De Britse minister van financiën, George Osborne, besloot praktisch in zijn eentje tot het doorvoeren van een lumpsum op pensioendatum: Britten mochten bijna van de ene op de andere dag 100% van hun pensioenvermogen contant opnemen. In Nederland heeft een lumpsum van maar 10% een aanloop-tijd van jaren. Daadkrachtig, maar de Britse pers staat vol met verhalen van gepensioneerden die hun opgenomen pensioengeld nu tegen zeer hoge kosten door vermogensbeheerders laten beleggen.

Zweden, dat het pensioenstelsel wilde hervormen na hun bankencrisis, is een voorbeeld van een middenweg. 'De Zweden hebben gezegd: wij gaan dit depolitiseren', vertelt Van Popta. Een pensioencommissie van alle partijen in het parlement, ambtenaren en deskundigen moest de uitweg zoeken. 'Dat proces heeft ongeveer tien jaar geduurd, maar bleef op de rails doordat je een groep mensen had die tot elkaar veroordeeld waren. Dat tot elkaar veroordeeld zijn, dat is eigenlijk ook wat we in Nederland proberen te doen met het pensioenakkoord.'

Het definitieve rapport met internationale do's and don'ts voor de Nederlandse pensioenhervormingen verschijnt in de lente bij de pensioendenktank Netspar.

Martine Wolzak is redacteur pensioenen van Het Financieele Dagblad

In het kort

- Nederland staat niet alleen in hervorming van pensioenstelsel.
- Over de hele wereld worstelen landen met de oudedagsvoorziening onder druk van vergrijzing.
- Overal gaan hervormingen moeizaam.
- Nederlandse aanpak is uniek, omdat het oude stelsel helemaal vervangen wordt.
- Maar internationale experts vinden Nederland onduidelijk over zijn uitgangspunten en doelen.